ALLIANSSIN ASIANTUNTIJALAUSUNTO SOSIAALI- JA TERVEYSVALIOKUNNALLE NUORTEN SYRJÄYTYMISEN EHKÄISYN PALVELUJÄRJESTELMÄSTÄ

Asia: O 41/2020 vp Nuorten syrjäytymisen ehkäisyn palvelujärjestelmän toimivuus ja palveluiden vaikuttavuus
Teema: Nuorten syrjäytyminen, kunnat, hyvinvointialueet

Suomen nuorisoalan kattojärjestö Allianssi ry edistää nuorten osallisuutta yhteiskunnassa sekä kouluttaa, palvelee ja tuo yhteen järjestöissä, kunnissa ja seurakunnissa työtä tai vapaaehtoistyötä tekevät nuorisoalan toimijat. Allianssin jäseninä on noin 140 nuorisojärjestöä ja muuta nuorisoalalla toimivaa yhteisöä - käytännössä kaikki Suomessa toimivat nuorisoalan järjestöt.

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle

Allianssi ry kiittää mahdollisuudesta lausua Nuorten syrjäytymisen ehkäisyn palvelurakenne, rahavirrat sekä seurannan haasteet-julkaisusta. Kiitämme myös siitä, että tähän tärkeään aiheeseen on haluttu paneutua julkaisun verran.

Julkaisussa hahmoteltiin syrjäytymisen monitahoista haastetta laajasti. On tärkeää, että myös muun muassa toimeentulon ja mielenterveyden teemat oli otettu mukaan nykytilan arviointiin. Allianssi laajentaankin lausuntoaan koskemaan myös joitain näitä varsinaisten johtopäätösten ulkopuolelle rajautuvia kysymyksiä.

Strategisen tason suositukset

Allianssi kannattaa vaikuttavuuden seurannan ja kehitysvastuun määrittämistä niin, että vastuutettaisiin joku tietty taho kehittämään nuorten indikaattoritietojen ja rahoitusjärjestelmän vaikuttavuuden seurantaa pitkäjänteisesti. Tehtävän voisi Allianssin mielestä vastuuttaa esimerkiksi Nuorisotutkimusseuralle, mutta samaan aikaan on huomioitava, että jos tällaisia uusia pysyväisluonteisia tehtäviä annetaan, ne täytyy myös resursoida riittävästi ja pysyväisluonteisesti. Allianssi pitää tärkeänä myös sitä, että ohjausryhmään otettaisiin ehdotuksen mukaisesti kolmannen sektorin edustajia.

Nuorisoalan kattojärjestönä Allianssi iloitsee siitä, että järjestöjen rooli ja merkitys sekä palveluntarjoajina että edunvalvojina on tunnistettu julkaisussa ja suosituksissa.

Suomen nuorisoalan kattojärjestö Allianssi ry
Allianssi-talo, Asemapäällikönkatu 1, 00520 Helsinki
info@alli.fi, alli.fi

Kannatamme lämpimästi julkaisussa esitettyä rahoituksen kohdistumisen tarkastelua kokonaisuutena ja pitkäjänteisesti. Julkaisussa esitetty väestölähtöinen bujdetointi vaikuttaa varteenottettavalta tavalta kohdistaa ja arvioida resursseja mikäli tämä budjetointi saataisiin teknisesti otettua käyttöön.

Varsinkin sosiaalipalveluiden vaikuttavuudesta tiedetään edelleen verrattain heikosti. Siksi kannatamme sekä systemaattista lapsi- ja nuorivaikutusten arviointia että myös jo olemassa olevien palveluiden arviointia. **Vaikutusarviointien ja tiedolla johtamisen tueksi lapsiin ja nuoriin kohdistuvia uudistuksia on syytä tehdä mahdollisuuksien mukaan kokeiluin ja vaiheittaisina uudistuksina.**

Nuorten hyvinvointia edistävää työtä tehdään sekä ennaltaehkäisevästi että kohdennetusti, ja sitä toteuttavat erityisesti kunnat ja järjestöt. Molempien rahoitusta on kasvatettava, jotta työllä olisi mahdollista vastata yhteiskunnalliseen tarpeeseen.

Allianssi haluaa myös tuoda esille laajemman huolen nuoriin kohdistuvan rahoituksen sirpalemaisuudesta. **Nuoriin kohdistuvan rahoituksen suunta tulisi kääntää kohti vahvempaa ja pysyvämpää perusrahoitusta**. Jotta COVID-19-pandemian myötä syntynyttä nuorten hyvinvointivajetta voidaan kuroa tulevina vuosina umpeen, tarvitaan merkittäviä taloudellisia panostuksia nuorten palveluihin, nuorisotyöhön sekä tutkimukseen pitkään senkin jälkeen, kun akuutti pandemiatilanne on helpottanut.

Suositus siitä, että **hyvinvointialueiden strategisia asiakirjoja laadittaessa tulisi huomioida yhdyspintojen johtamisen tärkeys ja sen lisäksi kirjata sinne selkeät ja mitattavissa olevat tavoitteet syrjäytymisen ehkäisemiseen** on Allianssin mielestä tärkeä. Tavoitteiden toteutumisen edellytys on tietysti se, että niille varataan riittävät resurssit.

Palvelutuotannon tason suositukset

Julkaisussa esitelty ehdotus jonkinlaisesta allianssimallista kuntien ja hyvinvointialueiden välille vaikuttaa tarpeelliselta, jotta nuorisoasioita ja syrjäytymisen ehkäisyä saadaan koordinoitua tehokkaasti. Erityisesti allekirjoitamme allianssimallin tavoitteet (ennaltaehkäisevien palveluiden vastuiden täsmennys, osaoptimoinnin välttäminen ja rahoituksen painopisteen siirto varhaisempaan tunnistamiseen ja puuttumiseen). **Hyvinvointialueiden palvelustrategioissa tulee erikseen huomioida nuorten palvelujen kokonaisuus ja palvelujen yhteensovittaminen kuntien kanssa**.

Allianssimallin käytännön toteutus saattaa osoittautua haastavaksi, sillä tällaiseen yhteistyötoimintaan ei velvoiteta. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, etteikö tällaista rajoja ylittävää koordinointia täytyisi yrittää. Lainsäätäjien tulisi kenties pohtia, voisiko kuntia ja

hyvinvointialueita myös voimakkaammin velvoittaa tällaiseen yhteistyöhön. Vaarana on, että tällainen koordinointi jää muuten muiden asioiden jalkoihin eikä sitä tehdä tarpeeksi pitkäjänteisesti.

Millä tahansa mallilla hyvinvointialueiden ja kuntien yhteistyötä tulevaisuudessa rakennetaankaan on oleellista, että myös nuoret itse saavat olla siinä mukana. Julkaisun ehdotus siitä, että allianssissa tulisi olla myös asiakkaita eli nuoria (sekä äänioikeutettuina jäseninä, kokemusasiantuntijoina että nuorisovaltuustojen edustajina) on Allianssin mielestä erittäin oleellinen. Lähtökohtaisesti nuorten tulee olla mukana myös päätöksenteossa, vaikka kaikenlainen nuorten kokemusasiantuntijuus on tietysti myös tärkeää puhuttaessa nuorten syrjäytymisestä ja sitä ehkäisevistä palveluista.

Asiakastason suositukset

Allianssi mielestä on todella tärkeää, että **turvataan nuorten mahdollisuus osallistua ja edustaa itseään moniammatillisissa tapaamisissa** kuten suosituksissa todetaan. Allianssin näkee, että lisäksi nuorilla täytyy olla mahdollisuus osallistua ja tulla kuulluksi myös silloin kun palveluita kehitetään. **Nuorille tärkeiden palvelujen tulisi myös olla saatavilla yhden luukun periaatteella.**

Kannatamme lämpimästi ehdotusta siitä, että **jokaiselle nuorelle, jolle tehdään asiakassuunnitelma, nimettäisiin vastuuhenkilö.** On tärkeää, että nuorella olisi joku tietty aikuinen, joka on vastuussa juuri hänestä ja hänen asioidensa eteenpäin viemisestä ja johon voi olla suoraan yhteydessä tarvittaessa.

Ilmeisesti tässä julkaisussa esitetty vastuuhenkilö toimisi kuitenkin vain kyseisen organisaation sisällä, sillä tämän suosituksen jälkeen tekstissä kuvaillaan haasteita, joita vastuuhenkilöperiaatteen toteuttaminen yli organisaatiorajojen ja koko palveluprosessin ajaksi aiheuttaisi.

Vaikka myös Allianssi tunnistaa nämä haasteet koko palvelujärjestelmän hahmottamisessa, on silti epätarkoituksenmukaista, että kun järjestelmä on liian monimutkainen asiantuntijoidenkaan hahmotettavaksi, laitetaan syrjäytymisvaarassa oleva nuori selviämään ja selvittämään itsenäisesti. Tämä on omiaan aiheuttamaan väliinputoamisia ja palveluiden piiristä tippumista.

Julkaisussa todetaan, että organisaatiorajat ylittävä asiakasvastaavatoiminta vaatisi koulutusta, resursseja ja yhteistyöverkostoja. **Ainakin silloin, kun kyseessä ovat suurimman syrjäytymisuhan alla olevat nuoret tulisi asiakasvastaavamallin toteutukseen joka tapauksessa kyetä.** Jokainen syrjäytynyt nuori maksaa yhteiskunnalle moninkertaisesti enemmän.

Muita julkaisussa käsiteltyjä kysymyksiä

Selvityksessä korostettiin läpileikkaavasti syrjäytymisen ennaltaehkäisyn merkitystä ja tästä Allianssi on samaa mieltä: **nuorten syrjäytyminen on Suomen suurin ongelma. Ennaltaehkäisyn lisäksi on tietysti tärkeää, että myös korjaavia palveluita on tarvittaessa saatavilla.**

Koronapandemia on kriisiyttänyt jo ennestään nuorten mielenterveyden heikkoa tilannetta: yksinäisyys, uupumus ja psyykkinen oireilu ovat lisääntyneet. Perusterveydenhuolto ei ole pystynyt vastaamaan kasvavaan mielenterveyspalveluiden tarpeeseen, ja nuorisopsykiatrinen sairaanhoito on kuormittunut ympäri Suomen. Kuten julkaisussakin todettiin, hoidon saaminen voi olla vielä erityisen vaikeaa, jos nuorella on samaan aikaan sekä mielenterveyden häiriö että päihteiden ongelmakäyttöä. Mielenterveyspalvelut ovat pirstaloituneet eivätkä palvelupolut toimi. **Allianssi vaatii välittömiä toimenpiteitä nuorten mielenterveyden tukemiseksi kaikilla sektoreilla.**

Itse selvityksessä oli hyvin huomioitu toimeentulon ja nykyisen sosiaaliturvajärjestelmän yhteydet syrjäytymiseen. Nyt käynnissä olevassa sosiaaliturvan uudistuksessa täytyy huomioida ja ratkaista ne sosiaaliturvan elementit, jotka aiheuttavat nuorten väliinputoamista ja edesauttavat syrjäytymistä**. Nuorten riippuvuus toimeentulotuesta tulee poistaa parantamalla oikeutta ensisijaisiin etuuksiin**. Esimerkiksi työttömyysturvan erilaiset ehdot (velvollisuus hakea koulutukseen ja pysyä koulutuksen piirissä) ajavat nuoria turvautumaan toimeentulotukeen pitkäaikaisesti. Vaikka tämän taustalla on pyrkimys nimenomaan ehkäistä nuorten toimettomuutta, käytännössä ehdot julkaisunkin mukaan usein hidastavat tai estävät nuoria siirtymästä koulutukseen ja työelämään.

Allianssi kiittääkin julkaisua ja sen tekijöitä nuorten sosiaaliturvan ja syrjäytymisen välisten kytkösten selvittämisestä, mutta toisaalta ihmettelee, miksei tästä aihealueesta ole otettu mitään varsinaisiin suosituksiin asti. **Allianssi toivoo, että joka tapauksessa sosiaaliturvan ja syrjäytymisen väliset kytkökset pidetään mielessä sosiaaliturvaa uudistettaessa.**

Harrastamisen Suomen mallia ollaan parhaillaan viemässä osaksi nuorisolakin. Allianssi pitää tätä oikeansuuntaisena askeleena, sillä harrastaminen on yksi tehokkaimmista tavoista vähentää nuorten syrjäytymistä. Kuten julkaisussakin tuodaan esille, on mallissa edelleen täsmentämisen tarvetta. Harrastamisen Suomen mallin jatkovalmistelussa ja toimeenpanossa tulee huomioida yhdenmukaiset käytännöt ympäri Suomen. Mallia toteuttavat yhdistykset ovat kertoneet epäselvyyksistä esim. työehtosopimusten mukaisten palkkojen ja palkkioiden maksuun liittyen sekä kantaneet huolta verottajan tulkinnasta harrastekerhojen arvonlisäverovapauden suhteen. **Opetus- ja kulttuuriministeriön tulee ohjeistaa kuntia harrastamisen Suomen mallin toteuttamisessa riittävän tarkasti ja yksiselitteisesti, jotta lasten ja nuorten välinen yhdenvertaisuus mallin harrastustoiminnassa toteutuu.**

Lisäksi Allianssi peräänkuuluttaa malliin liittyvää tutkimuspohjaista arviointia, jossa tulee tarkastella kuinka syrjäytymisvaarassa olevat nuoret on saatu tavoitettua, harrastuksiin sitoutumista ja nuorten omien toiveiden toteutumista.

Harrastuspudokkuus on suurinta yläkouluikäisillä ja toisella asteella siirtyvillä nuorilla. Allianssin mielestä mallin seuraavissa vaiheissa tulisi kokeilla toisella asteella opiskeleville hieman vanhemmille nuorille harrastusseteliä, jossa nuori voisi valita itselleen mieluisan harrastuksen myös muualta kuin tarjolla olevista kerhoista. Tämä on perusteltua, sillä harrastuspudokkuus on suurinta juuri yläkouluikäisillä ja toisella asteella opiskelevilla.

Julkaisussa huomioitiin hyvin se, että nuorisoasioiden ja syrjäytymisen ehkäisy rahoitetaan ja hallinnoidaan eri ministeriöistä ja että tämän seurauksena yksittäisillä hallinnonaloilla ei välttämättä ole kannustinta jakaa omia budjettivarojaan hallinnonalojen pitkäjänteiseen yhteiskehittämiseen. Nuorisoalalla on huomattu sama ilmiö: koordinointi on haastavaa, kun vastuussa ovat sekä OKM, STM että TEM. **Allianssi ehdottaakin, että nuorisoasiat siirrettäisiin tulevaisuudessa opetus- ja kulttuuriministeriön alaisiksi.**

Helsingissä 9.3.2022

Anna Laurila
Puheenjohtaja

Anna Munsterhjelm
Toiminnanjohtaja

Suomen nuorisoalan kattojärjestö Allianssi ry

Lisätiedot: Vaikuttamisen asiantuntija Titta Hiltunen,
titta.hiltunen@alli.fi 044 748 6556